

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการวิจัย ดังนี้คือ

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการวิทยุกระจายเสียง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ
- ๒.๕ ผลงานวิจัย เอกสาร หนังสือ วรรณกรรม ที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร

๒.๑.๑ ความหมายการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) หมายถึง การสร้างความร่วมกัน ให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งทั้งสองฝ่าย จะต้องมีการสื่อสารที่สอดคล้องกัน การสื่อสารจึงจะประสบผลสำเร็จ การสื่อสารที่ปรากฏแบ่งออกได้หลายประเภทขึ้นอยู่กับเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เราจะนำมาใช้ ในการพิจารณา การสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ๔ ประการ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ช่องสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน คือ เมื่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเปลี่ยนแปลง ก็ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อองค์ประกอบตัวอื่นๆ ด้วย^๑

^๑กิติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

๒.๑.๒ วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

เมื่อพิจารณาแล้ว พอสรุปตามรูปแบบ Kap Model ได้ว่า มี ๓ ประการ ได้แก่

K = Knowledge คือ การสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้

A = Attitude คือ การสื่อสารเพื่อให้มีทัศนคติที่ต้องการในเรื่องที่ประชาสัมพันธ์

P = Practice คือ การสื่อสารให้นำไปปฏิบัติ^๒

แต่ในการสื่อสารโดยทั่วไป อาจพิจารณาถึงความตั้งใจในการสื่อสารของผู้ส่งสารและผู้รับสารขณะนั้นว่า ผู้ส่งสาร และผู้รับสารมีความตั้งใจอย่างไรซึ่งอาจแบ่งประเภทของวัตถุประสงค์ของการสื่อสารได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร	วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร
๑. เพื่อแจ้งให้ทราบ (to inform or to tell)	๑. เพื่อทราบ (to know or to understand)
๒. เพื่อให้การศึกษา (to teach or to educate)	๒. เพื่อเรียนรู้ (to learn)
๓. เพื่อชักจูง (to propose or to persuade)	๓. เพื่อตัดสินใจ (to decide)
๔. เพื่อให้ความบันเทิง (to entertain)	๔. เพื่อสนุกสนาน (to enjoy)

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นการง่ายที่จะทำให้เข้าใจจุดมุ่งหมายของการสื่อสารอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และทำให้ทราบได้ว่าการสื่อสารนั้นจะมีแนวโน้มหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ใน ๓ ลักษณะ คือ ความรู้, ทัศนคติ และ พฤติกรรม^๓

๒.๑.๓ ประเภทของการสื่อสาร

หากจำแนกการสื่อสารโดยใช้จำนวนของผู้ทำการสื่อสารเป็นเกณฑ์ จะแบ่งได้ดังนี้

๑) การสื่อสารภายในบุคคล คือ การสื่อสารของบุคคลคนเดียว โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร เช่น การพูดกับตัวเอง การร้องเพลง ฟังคนเดียว การเขียนจดหมายแล้วอ่านตรวจทานก่อน การคิดถึงงานที่จะทำ เป็นต้น

^๒สมาน งามสนิท, องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธะ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๓๒), หน้า ๘.

^๓กิตติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, หน้า ๒๖ - ๓๑.

๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปทำการสื่อสารในลักษณะ ติดต่อแลกเปลี่ยนสารกัน ในขณะที่คนหนึ่งทำหน้าที่ส่งสาร อีกคนก็จะทำหน้าที่รับสาร เช่น การพูดคุยกันระหว่างคนสองคน การเขียนจดหมายถึงกัน และการใช้โทรศัพท์คุยกัน เป็นต้น

๓) การสื่อสารกลุ่มใหญ่ คือ การสื่อสารระหว่างคนจำนวนมาก ซึ่งอยู่ในที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เช่น การอภิปรายในหอประชุม การพูดหาเสียงเลือกตั้ง การสอนที่มีกลุ่มผู้เรียนจำนวนมาก การสื่อสารในกลุ่มใหญ่นี้ผู้ส่งสาร และผู้รับสารจะติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้น้อย เพราะขาดลักษณะการสื่อสารแบบตัวต่อตัว

๔) การสื่อสารในองค์การ คือ การสื่อสารระหว่างผู้ที่เป็นสมาชิกขององค์การหรือหน่วยงาน เพื่อปฏิบัติการกิจของหน่วยงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วย การสื่อสารระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา การสื่อสารระหว่างผู้ร่วมงานในระดับเดียวกัน เช่น การสื่อสารในบริษัท การสื่อสารในหน่วยงานราชการ เป็นต้น

๕) การสื่อสารมวลชน คือ การสื่อสารกับมวลชนจำนวนมาก ในเวลาเดียวกันพร้อม ๆ กัน โดยที่สมาชิกของมวลชนแต่ละคนอยู่ต่าง ๆ กัน เพื่อให้ข่าวสารไปถึงมวลชนได้ พร้อมกันจึงต้องอาศัยสื่อที่เข้าถึงประชาชนจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว คือ สื่อสารมวลชน

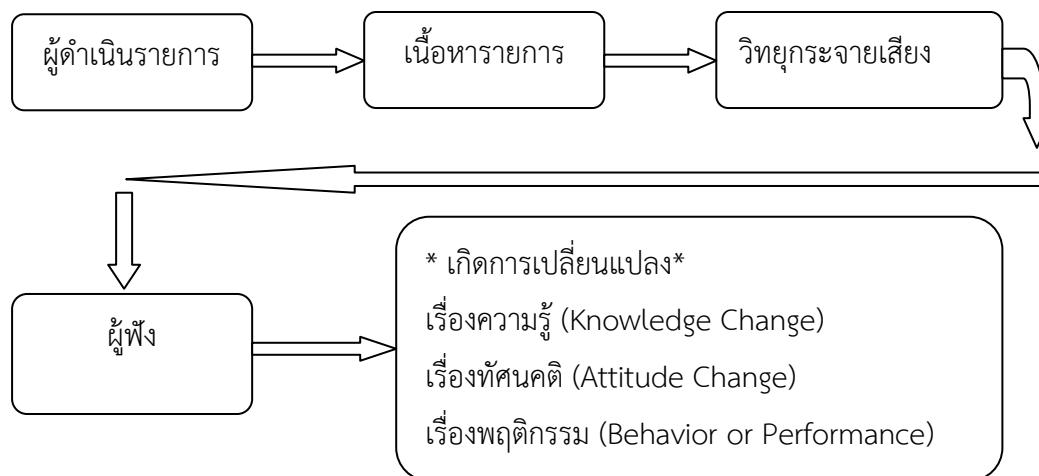
ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

๒.๑.๔ องค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสาร

๑) ลาสเวลล์ (Lasswell, 1964) ได้อธิบายถึงกระบวนการสื่อสารเชิงพฤติกรรมระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร เนื้อหาข่าวสาร ชนิดของสื่อที่ใช้ และผลอันเกิดจากการกระทำการสื่อสารโดยตั้งเป็นคำถามเกี่ยวกับผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และผลของการสื่อสาร คือ

- ใคร (Who) คือ ผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นตัวกำหนดและควบคุมเนื้อหาข่าวสาร
- พูดอะไร (What) คือ สาร หรือเนื้อหาสาระของเรื่องที่ถูกสื่อสารออกไป
- ด้วยทางใด (Channel) คือ ตัวกลาง หรือสื่อที่ข่าวสารถูกส่งผ่านไปยังผู้รับ
- กับใคร (To Whom) คือ ผู้รับสาร
- ผลอะไร (Effect) คือ สิ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการสื่อสาร

จากทฤษฎีการสื่อสารของลาสเวลล์ นำมาเขียนเป็นแผนภาพ กระบวนการสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ กระบวนการสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงของลาสเวลล์

เป้าหมายที่สำคัญในการสื่อสารอยู่ที่ผลต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารต้องการจะให้เกิด กับผู้รับสารในเรื่อง ความรู้, เรื่องทัศนคติ และ เรื่องพฤติกรรม^๔

๒) ทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค เบอร์โล (David K Berlo)

เดวิด เค เบอร์โล (David K Berlo) ได้สร้างรูปแบบทฤษฎีการสื่อสาร S-M-C-R Model^๕ อธิบายถึงคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ขององค์ประกอบการสื่อสารแต่ละตัว ที่มีอิทธิพลทำให้การสื่อสารนั้นจะประสบผลสำเร็จหรือประสบผลล้มเหลว โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

(๑) ผู้ส่งสาร (Source or Sender) หมายถึง บุคคลที่ส่งสารหรือถ่ายทอดข้อมูล ข่าว สารความรู้สึนึกคิดอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อความสำเร็จและมีประสิทธิผลของการสื่อสาร ได้แก่

๑ ทักษะในการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการพูด การเขียน รวมทั้งการตีความข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

๒ ความรู้ หมายถึง ความรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะถ่ายทอด

๓ ทัศนคติ หมายถึง ความรู้ ความเห็น และความรู้สึก ที่มีผลต่อพฤติกรรม และการแสดงออกของบุคคลในกระบวนการสื่อสาร

^๔ ธาริณีย์ ธิชะพร, "การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ต่อรายการ 'คุยเฟื่องเรื่องไอที' ทางสถานีวิทยุ อสมท. จังหวัดเชียงใหม่", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕-๑๗.

^๕ กิติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร*, หน้า ๗๘.

๔ ระบบสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อ ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี จะอันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมลักษณะของพฤติกรรมบุคคล

(๒) สาร (Message) ได้แก่ ผลผลิต (Output) ของความรู้สึกลึกซึ้ง ความคิด ความต้องการอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ เป็นต้น อาจปรากฏออกมาในรูปแบบของภาษาพูด ภาษาเขียน หรือ กิริยาท่าทาง เบอร์โล ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสารมี ๕ ส่วน ได้แก่

๑ รหัสสาร หมายถึง ส่วนที่เล็กที่สุดของสาร เช่น สระ พยัญชนะ หรือ วรรณยุกต์ต่างๆ ที่นำมาประกอบเป็นคำที่มีความหมาย

๒ เนื้อหาของสาร หมายถึง สารที่ผู้ส่งตั้งใจที่จะสื่อออกไปยังผู้รับ

๓ การจัดเรียงลำดับสาร หมายถึง การเรียบเรียงเนื้อหาของสารเพื่อใช้สื่อสารไปยังผู้รับ

๔ องค์ประกอบย่อยของสาร หมายถึง ในแง่ของคำหนึ่ง ประโยคหนึ่ง ย่อหน้าหนึ่ง เรื่องหนึ่ง ก็ได้

๕ โครงสร้างของสาร หมายถึง โครงสร้างของภาษาที่ดึงดูดความสนใจ เช่น พาดหัวใหญ่ พาดหัวเรื่อง เนื้อข่าว และสรุป เป็นต้น

(๓) ช่องสาร (Channel) ซึ่งช่องทางหรือตัวกลางที่ใช้ในการส่งหรือถ่ายทอดสาร ทำให้มนุษย์เราสามารถใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ การมองเห็น (Seeing) การได้ยิน (Hearing) การดมกลิ่น (Smelling) การลิ้มรส (Tasting) และการสัมผัส (Touching) สรุปช่องทางการสื่อสารได้ ๓ อย่าง ได้แก่

๑ ช่องสาร ได้แก่ การเข้ารหัสและการถอดรหัส

๒ ช่องทาง ได้แก่ พาหนะที่บรรจุข่าวสารนั้น

๓ ช่องสาร ได้แก่ พาหนะที่นำหรือข่าวสารนั้นไป

(๔) ผู้รับสาร (Receiver) ได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร และในการสื่อสารจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้น ผู้รับสารจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

๑ มีความชำนาญในการรับสาร หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญในการถอดรหัสสาร

๒ ความรู้ หมายถึง สิ่งที่ผู้รับสั่งสมมาจากประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ในสิ่งหรือเรื่องราวต่าง ๆ

๓ ทักษะคติ หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็นที่มีต่อ วัตถุ บุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

๔ สังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร หมายถึง บุคคลที่อยู่ในระบบสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกันย่อมมี ความชื่นชอบ เลือกมูลข่าวสาร และรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกัน^๖

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้กับพุทธสาวกกลุ่มแรก ๖๐ องค์ ซึ่งถือว่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ทั้งปวงอย่างสูงสุด ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า "จรถ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานิ" แปลว่า พวกเธอ จงเที่ยวจาริก (ไป) เพื่อประโยชน์และความสุข แก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ แก่เทวทูต และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย^๗

๒.๒.๑ จุดมุ่งหมายของการเผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนา

พระราชาวรมุณี (ประยูรธ ปยุตโต) กล่าวว่าไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทุกชนชั้น โดยมุ่งเน้นถึงกลุ่มคนที่มีความทุกข์ทั้งหมด หลักธรรมจึงให้นึกถึง สาเหตุแห่งทุกข์ ให้พิจารณาตามเหตุผลที่เป็นจริง โดยอาศัยศรัทธาความเชื่อด้วยหลักแห่งเหตุผล ตามความเป็นจริง ฉะนั้นการเผยแผ่ธรรม พอกำหนดเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

๑) เน้นการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง สอนให้มนุษย์พึ่งตนเอง ฝึกหัดและอบรมพัฒนาตนเอง โดยเน้นในเรื่องของศรัทธา และการใช้ปัญญา ไม่หวังพึ่งพาสิ่งภายนอกไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้าสูงสุดหรือเทวดาใด ๆ

(๑) พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักความเชื่อไว้ใน “เกสปุตตสูตร” บางที่เรียกว่า “กาลามสูตร” ๑๐ ประการ เป็นหลักในพิจารณาหาเหตุผลก่อนที่จะเชื่อ คือ อย่าเชื่อเพียงเพราะได้ยินได้ฟังตามๆ กันมา, การถือสืบ ๆ กันมา, ชาวที่เล่าลือกัน, อ้างว่า มีอยู่ในตำนานหรือคัมภีร์, ตามหลักตรรกศาสตร์ หรือนึกเดาเอา, ด้วยการคาดคะเน, ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล, เข้ากันได้กับทฤษฎีของตน, เห็นว่าผู้พูดเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ, นับว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

(๒) พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการพัฒนาปัญญา คือ การพัฒนาความรู้ ความฉลาดอันเป็นผลมาจากการเรียนและคิด บ่อเกิดแห่งปัญญามี ๓ ประการ คือ

๑ สุตมยปัญญา สุตะ แปลว่า ฟัง การฟังเป็นการเพิ่มพูนสติปัญญาได้อย่างหนึ่ง แต่จะได้ผลดีต้องตั้งใจฟัง

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙ – ๘๔.

^๗ ตูรายลະເຍີຍດໃນ ວິ.ມ. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐

๒ จินตามยปัญญา จินตะ แปลว่า คิด การคิดได้ลึกซึ้งนั้นต้องคิดอย่างถูกวิธี เอาความรู้ที่ได้จากการฟัง การอ่าน การเล่าเรียนมาเป็นพื้นฐานแล้วคิดพิจารณาให้รอบคอบ โดยใช้ปัญญาให้เข้าใจคุณค่า มองเห็นผลดี ผลเสีย ซึ่งมีชื่อเรียกเฉพาะว่า “โยนิโสมนสิการ”

๓ ภาวนามยปัญญา ภาวนา แปลว่า การทำให้เกิดขึ้น การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนมีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส

๒) เน้นการฝึกอบรมตนพึงตนเอง การปฏิบัติธรรมทุกอย่างในพระพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ล้วนเป็นการฝึกอบรมตนทั้งสิ้น หลักธรรมที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมตนมีหลายข้อ เช่น ภาวนา ทมะ สิกขา

๓) เน้นการมุ่งอิสรภาพ หมายถึง นิพพาน เป็นความหลุดพ้นจากกิเลส คือการดับกิเลสและกองทุกข์อันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา^๔

๒.๒.๒ คุณสมบัติของผู้ส่งสารอันพึงประสงค์ตามแนวพระพุทธศาสนา

การเรียนการศึกษาหลักธรรมในทางพุทธศาสนาถือว่าผู้ส่งสาร(ผู้สอน)กับผู้รับสาร(ผู้ฟัง) มีความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้

๑) คุณสมบัตินักเผยแผ่ ต้องมีองค์ของกัลยาณมิตร ๗ อย่าง ดังนี้

(๑) ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม

(๒) ครุ เป็น ที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย

(๓) ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องนำเอาอย่าง ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

(๔) วัตตา เป็นนักพูด โดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ

(๕) วัจะนักรชะโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำโต้เถียง คำล่วงเกิน คำดักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์ แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจาก ลัทธิภายนอกมาขัดขวางต้องงานเผยแผ่

^๔ ฐิตินันท์ ประกายสันติสุข, ประสิทธิผลของการสื่อสาร ในการเผยแผ่ธรรมะ หลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓-๓๗.

(๖) คัมภีร์ยูจจะ กะถัง กัตตา เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลาย ๆ อย่าง และต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม

(๗) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะ ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไป นอกพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูง แนะนำในทางที่ถูกที่ควร^๙

๒) คุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธะ คือ คุณสมบัติ ๗ ประการหรือที่เรียกว่า สัมปรัสนธรรม ๗ ได้แก่

(๑) ฌัมมัญญตา คือ เป็นผู้รู้ธรรมคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องสามารถจะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

(๒) อัตถัญญตา คือ รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน

(๓) อัตตัญญตา คือ รู้จักตนเอง รู้ว่าตนมีความพร้อมหรือไม่อย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุ่มรอบคอบ ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพดียิ่ง

(๔) มัตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ และรู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอแก่ผู้รับ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร ไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไป หรือ ไปน้อยเกินไป

(๕) กาลัญญตา คือ รู้จักกาลเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร การสื่อสารนั้นก็เลยไม่ประสบความสำเร็จ หรืออาจทำให้มีอุปสรรคต่าง ๆ ตามมาอีกด้วย การรู้จักเวลาจึงเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของผู้ส่งสารตามแนวทางแห่งพุทธะ

(๖) ปริสัณญตา คือ รู้จักชุมชน รู้จักสังคม รู้กลุ่มผู้รับสารว่าเป็น กลุ่มไหนมี เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างไร ยิ่งรู้กลุ่มเป้าหมายมาก การสื่อสารก็มีประสิทธิภาพมาก

(๗) ปุคคลปโรปรัญญตา คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้ว่าผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจริต มีอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อย แค่เพียงใด การรู้ความแตกต่างของบุคคลนั้น ก็จะทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้ดี^{๑๐}

^๙ดูรายละเอียดใน อง. สดตก (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗. อธิบายเพิ่มเติมโดย พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓ - ๔๔

^{๑๐}สมาน งามสนิท, **องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ**, หน้า ๓-๔

๒.๒.๓ หลักการการสื่อสารในพระพุทธศาสนา

หลักการสื่อสารในพระพุทธศาสนาพิจารณาโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาเรื่องที่สอน, ด้านตัวผู้เรียน และด้านตัวการสอน ซึ่งพอสรุป ได้ดังนี้

๑) ด้านเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน มีหลักการดังนี้

(๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ

(๒) สอนเนื้อหาเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป อย่างที่เรียกว่า สอนเป็นอนุพุทธานุพิทธานุ

(๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

(๔) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่กววน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

(๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน

(๖) สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก

(๗) สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง^{๑๑}

๒) ด้านตัวผู้เรียน ในการแสดงธรรมนั้น ผู้ที่เป็นนักเผยแผ่จะกล่าวหรือแสดงธรรมต้องรู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ประเภท^{๑๒} ตามระดับสติปัญญา กล่าวคือ

(๑) อุคฆฏัตถุญญ ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที

(๒) วิปจิตถุญญ ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน

(๓) เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน

(๔) ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง

๓) ด้านวิธีการสอน มีหลักการดังนี้

^{๑๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, หน้า ๓๓ - ๔๔.

^{๑๒}ดูรายละเอียดใน องค์กร. (บาลี) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓.

(๑) แบบสาธิต หรือสนทนา เป็นวิธีที่ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนาน ไม่รู้สีกว่าตนกำลังเรียน หรือกำลังถูกสอน^{๑๓}

(๒) แบบบรรยาย เป็นวิธีที่ใช้เมื่อมีผู้ฟังจำนวนมาก ดังที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในเขตวันมหาวิหาร ในช่วงบ่ายของทุกวัน

(๓) แบบวางกฎข้อบังคับ โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ และข้อบังคับให้สาวก หรือสงฆ์ปฏิบัติ มีความเห็นชอบร่วมกัน

๔) กลวิธีและอุปายประกอบการสอน มีกลวิธีและอุปายประกอบการสอนที่หลากหลาย ทรงสอนแบบทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือจากง่ายไปหายาก ดังเช่น

(๑) การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ เฉพาะคัมภีร์ชาดกอย่างเดียวก็มีนิทานชาดกถึง ๕๔๗ เรื่อง

(๒) การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาเข้าใจง่ายขึ้น โดยใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบเทียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น “ภูเขาศิลาล้วน เป็นแท่งทึบ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วย แรงลม ฉันทิ บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะค่านินทาและสรรเสริญ ฉันทัน”

(๓) การใช้อุปกรณ์การสอน โดยอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่

(๔) การทำเป็นตัวอย่าง เป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน ทำนองการสาธิตให้ดูด้วยจรรยาวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเอง

(๕) การเล่นภาษา เล่นคำ เป็นการใช้อยู่ในความหมายใหม่ ที่มีความหมายไปในทางดีงาม

(๖) การรู้จักจังหวะและโอกาส ใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เช่นเมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสงฆ์สาวกมาชุมนุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ ก็ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ สำหรับเป็นหลักยึดถือร่วมกันของสงฆ์ ที่จะแยกย้ายกันไปบำเพ็ญศาสนกิจ

(๗) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการสอน มุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ

(๘) มีวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้งเฉพาะคราวไป^{๑๔}

^{๑๓} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีการสอน, หน้า ๕๑ – ๖๘.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการวิทยุกระจายเสียง

๒.๓.๑ ความสำคัญของวิทยุกระจายเสียงในฐานะที่เป็นสื่อมวลชน

มีความสำคัญในด้านต่างๆ ๓ ด้าน คือ ด้านความสำคัญในด้านการเสริมสร้างสติปัญญา ด้านความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศ ด้านความสำคัญในด้านการสื่อสารของโลก

๑) ด้านความสำคัญในด้านการเสริมสร้างสติปัญญา มี ๓ ลักษณะ คือ

(๑) การให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีหูตากว้างขวางรอบรู้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ทันต่อเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา

(๒) การให้การศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้รับความรู้ได้อย่างทัดเทียมกัน เพื่อช่วยให้มีโอกาสในการดำรงชีพที่ดีขึ้น

(๓) การแสดงความคิดเห็น วิทยุกระจายเสียงเป็นเวทีกลางให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความนึกคิดซึ่งกันและกัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้มากยิ่งขึ้น อันเป็นหนทางให้เกิดความเจริญได้ในที่สุด

๒) ด้านความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศ วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้ดีกว่าสื่ออื่นด้วยธรรมชาติและลักษณะพิเศษบางประการ วิทยุกระจายเสียงสามารถแพร่กระจายข่าวสารไปสู่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับได้อย่างรวดเร็ว และกว้างไกลทุกหนทุกแห่ง ไม่เป็นอุปสรรคสำหรับผู้ด้อยการศึกษาที่อ่าน และเขียนหนังสือไม่ได้ ประกอบกับราคาเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงราคาไม่แพง จึงทำให้ทุกคนรอบคร้วมีไว้ในครอบครองได้ จากธรรมชาติ และลักษณะพิเศษบางประการของวิทยุกระจายเสียงจึงมีความสำคัญในการใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้อย่างดี เช่น การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาทางการเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

๓) ด้านความสำคัญในด้านการสื่อสารของโลก

(๑) วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างรวดเร็ว และเหมาะสมที่สุด ไม่ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้น ณ ที่แห่งใดของโลกก็ตาม เนื่องจากวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่สามารถส่งข่าวสารด้วยความรวดเร็วกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น เพราะขบวนการส่งสารไม่ได้ซับซ้อน

(๒) วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการใช้เป็นสื่อที่ทำให้เกิดจากการพึ่งพากันและกันทั่วโลก การพึ่งพากันที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงมักเป็นไปในรูปของการแจ้งข่าวสารเพื่อให้คนทั่วโลกทราบว่ามิอะไรเกิดขึ้นกับใคร ที่ไหน และมีความเป็นมาอย่างไร

๒.๓.๒ คุณลักษณะของสื่อวิทยุกระจายเสียง มีดังนี้

- ๑) สามารถเข้าถึงเป้าหมายได้กว้างกว่าและสามารถเข้าถึงประชาชนบางคนที่สื่อประเภทโทรทัศน์เข้าไม่ถึง
- ๒) ผู้ฟังมีความสนุกเพลิดเพลินเหมือนมีส่วนร่วมด้วยกับรายการ
- ๓) ราคาถูกกว่าโทรทัศน์มาก
- ๔) เลือกรับฟังได้มากสถานีกว่าโทรทัศน์
- ๕) ผู้ฟังรู้สึกว่าการคุยกับผู้ประกาศวิทยุมาขึ้นพูดอยู่ตรงหน้า
- ๖) มีความรวดเร็วในการเสนอข่าว ทำให้คนฟังมีความเชื่อมั่นในข่าวสารจากวิทยุว่าเป็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นเพื่อจะติดตามหารายละเอียดจากสื่อชนิดอื่นต่อไปได้
- ๗) ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกว่าได้ฟังเรื่องเดียวกันพร้อม ๆ กันซึ่งจะทำให้เกิดเพิ่มพูนความเชื่อมั่นในข่าวสารและคำแนะนำทางวิทยุ
- ๘) วิทยุไม่ต้องการด้านเทคนิคมากเท่าโทรทัศน์ เพราะโทรทัศน์มีเทคนิคทางภาพเพิ่มขึ้นมาอีกจึงเป็นงานที่มีภาระยุ่งยากกว่าวิทยุมาก
- ๙) วิทยุต้องการคนทำงานน้อยกว่าโทรทัศน์
- ๑๐) การรับฟังรายการวิทยุ ผู้ฟังสามารถรับฟังได้ตลอดเวลาเพราะใช้แต่การได้ยินเท่านั้น^{๑๕}

๒.๓.๓ ผลของวิทยุกระจายเสียงที่มีต่อสังคม

แยกให้เห็นเป็นข้อ ๆ ดังนี้

- ๑) วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน และกิจวัตรเบ็ดเตล็ด อื่น ๆ ของผู้ฟังทางสถานีพยายามปรับเวลาของรายการเพื่อให้เหมาะสมกับกิจวัตรประจำวันของสาธารณชนนั้น ในอีกด้านสาธารณชนก็พยายามปรับกิจวัตรให้คล้อยตามดังบางรายการเป็นเหตุให้บางคนได้เปลี่ยนตนเองให้อยู่ติดบ้านตามวันและเวลาของรายการนั้นๆ
- ๒) วิทยุกระจายเสียงมีผลต่อการใช้ในการแสดงความสามารถพิเศษ ในการชักนำให้เกิดปฏิกิริยาต่อมวลชน ให้แสดงความมีน้ำใจกว้างขวางเพื่อการมีส่วนร่วมกัน ช่วยเหลืออย่างรีบด่วน

^{๑๕} บำรุง สุขพรรณ, พฤติกรรมการรับฟังข่าวสารวิทยุกระจายเสียงและผลที่มีต่อการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยุกระจายเสียงกองอำนาจการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป. กลาง), จังหวัดเชียงราย, (สถาบันไทยคดีศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๙.

๓) การกระจายเสียงมีอิทธิพลทำให้สาธารณชนเกิดความตื่นตระหนกต่อสถานการณ์บางอย่างที่ไม่น่าไว้วางใจอันอาจนำมาซึ่งความไม่ปลอดภัย แต่ในขณะเดียวกันสามารถทำให้ความตื่นตระหนกนั้นทุเลาลง โดยการให้คำแนะนำหรือให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

๔) วิทยุเน้นหนักไปในการใช้ภาษาที่ง่าย ๆ เพื่อการเข้าใจในทันที แม้นในสื่อมวลชนอื่นก็เช่นกัน มักจะใช้ข้อความสั้น ๆ ที่สมบูรณ์ เข้าใจง่าย ๆ เพราะเป็นการยากที่จะดึงผู้ฟังให้จดจ่ออยู่กับรายการพูด นานกว่า ๑๕ นาที

๕) ผลของวิทยุ สามารถแนะนำให้สังคมผู้ฟังได้รู้จัก และใกล้ชิดบุคคลที่น่าสนใจหรือผู้นำของชุมชน สมาคมองค์การต่างๆ ตลอดจนให้ได้ทราบถึงสถานะและความเคลื่อนไหวต่างๆ ของการอภิปรายถกเถียงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

๒.๓.๔ องค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตรายการวิทยุ

๑) ผู้ฟัง (Audience) หมายถึง กลุ่มผู้ฟังที่เป็นเป้าหมายของการจัดรายการ จะเป็นตัวตัดสินว่ารายการที่จัดประสบความสำเร็จหรือไม่ ผู้จัดรายการต้องรู้ว่ากลุ่มผู้ฟังเป็นใคร นอกจากจะรู้ว่าในกลุ่มใดแล้ว ควรจะรู้ให้ลึกถึงประวัติ พฤติกรรม และทัศนคติของคนในกลุ่มนั้น

๒) เนื้อหา (Content) หมายถึง เรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังได้ฟังกัน การบรรจุเนื้อหาควรจะต้องสอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟัง เป้าหมาย ซึ่งอาจจะพิจารณาถึงระดับการศึกษาของผู้ฟัง

๓) วิธีเสนอ (Technique of Programme Presentations) หมายถึง วิธีเสนอรายการเป็นกระบวน การที่จะนำเนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ไปสู่ผู้ฟังอย่างมีศิลปะ ส่วนสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในการนำเสนอรายการประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๕ ประการ คือ

(๑) ภาษาพูด (Language) หมายถึง ภาษาที่เข้าใจง่าย ประโยคสั้นๆ กระชับรัดกุมเหมาะสมกับสภาพของการฟังวิทยุของผู้ฟังโดยทั่วไป

(๒) สลีลาการพูด (Style) หมายถึง วิธีการพูด ไม่ควรพูดเหมือนกับอ่านหนังสือ แต่พูดเหมือนการพูดคุยโดยมีน้ำเสียงแสดงถึงความจริงใจ ไม่ดูถูกผู้ฟัง หรือยกตนเอง

(๓) เพลงประกอบ (Programme Music) หมายถึง การคั่นรายการด้วยเพลง เพื่อสร้างบรรยากาศ หรือ พักเปลี่ยนฉากในเรื่องที่จะพูด

(๔) เสียงประกอบ (Sound Effect) หมายถึง เสียงที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ หรือประดิษฐ์ขึ้นมา เพื่อนำมาใช้สอดแทรกในรายการ ทำให้มีบรรยากาศสมจริง

(๕) ความหลากหลาย (Variety) หมายถึง ความหลากหลาย จะช่วยให้รายการไม่น่าเบื่อ ต้องใช้ภาษาลีลาในการพูด เพลงประกอบ เพื่อให้น่าสนใจมากขึ้น

๔) เวลาออกอากาศ (Air Time) หมายถึง เวลาที่ผู้ฟังเป้าหมายจะได้ฟังรายการต่างๆ จากผู้จัด โดยพิจารณาให้เหมาะกับผู้ฟังเป้าหมาย

๕) การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลรายการ ความสำเร็จของการขึ้นอยู่กับความต้องการฟังของผู้ฟังอย่างเดียวกันเท่านั้น ผู้จัดจึงจำเป็นต้องรู้จักประเมินผลรายการทำเป็นระยะๆ ไป^{๑๖}

๒.๓.๕ ประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียง พอสรุปได้ ๒ แนว ดังนี้

๑) แบ่งตามระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๑๘ จำแนกรายการวิทยุกระจายเสียงไว้ ๔ ประเภท เป็นการแยกประเภทอย่างกว้าง ๆ ซึ่งมีดังนี้คือ

- (๑) รายการประเภทข่าว
- (๒) รายการประเภทความรู้
- (๓) รายการประเภทบันเทิง
- (๔) รายการโฆษณาและบริการธุรกิจ

๒) แบ่งตามลักษณะของรายการวิทยุกระจายเสียงมี ๔ ประเภทด้วยกันคือ

(๑) แบ่งโดยเอาเนื้อหาของรายการเป็นหลัก เช่น รายการเกษตร รายการกีฬา รายการธรรมะ เป็นต้น

(๒) แบ่งโดยเอาลักษณะรูปแบบการเสนอรายการเป็นหลัก เช่น รายการนิตยสารทางอากาศ รายการสารคดี รายการอภิปราย รายการสัมภาษณ์ เป็นต้น

(๓) แบ่งโดยเอาผู้ฟังเป็นหลัก ผู้จัดรายการจะเลือกวิธีเสนอรายการตามความเหมาะสมกับเรื่องราว และกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย

(๔) แบ่งโดยเอาหน้าที่สื่อมวลชนเป็นหลัก เช่น รายการบันเทิง รายการสาระความรู้ รายการข่าว รายการบริการประชาชน เป็นต้น^{๑๗}

^{๑๖}บุญเกื้อ ควรหาเวช, **คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙-๒๑.

^{๑๗}บุญเกื้อ ควรหาเวช, **การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุศึกษาและวิทยุโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๕-๑๑๗.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratification Theory)^{๑๘}

ผู้รับสารนั้นมีกระบวนการอย่างไรในการเลือกรับสื่อหนึ่ง ๆ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวหมายถึง พฤติกรรมการสื่อสารที่ครอบคลุมถึงภูมิหลังของผู้รับสารโดยเฉพาะประสบการณ์โดยตรงของผู้รับสารที่มีต่อสื่อ ด้วยเหตุนี้จึงพบว่า

๒.๔.๑ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในการสื่อสาร ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ

- ๑) ผู้รับสาร เป็นผู้ที่มิพบาตรกและมีวัตถุประสงค์เสมอในการสื่อสาร
- ๒) การใช้หรือการเปิดรับสื่อหนึ่ง ๆ ที่ได้เลือกแล้วเพื่อสนองความต้องการของตน มิใช่เป็นผลจากการชักจูงจากผู้ส่งสารแต่เพียงอย่างเดียว
- ๓) ความพึงพอใจในสื่อ เกิดขึ้นเมื่อการเปิดรับสื่อหรือการใช้สื่อที่เลือกของผู้รับสารที่พึงพอใจ มิใช่เกิดจากผู้ส่งสารพอใจ

๒.๔.๒ แนวคิด คาสชาต้า และ อเซนเต้

แนวคิด คาสชาต้า และ อเซนเต้ กล่าวถึง แนวทางศึกษาในเรื่องการใช้ประโยชน์ และการได้รับความพึงพอใจ จากสื่อมวลชนว่าเป็นการเน้นความสำคัญของกลุ่มผู้รับสาร กล่าวคือ ตัวผู้รับสารเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาข่าวสารเพื่อสนองความต้องการของตนเองซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานเบื้องต้น ๔ อย่าง ดังนี้

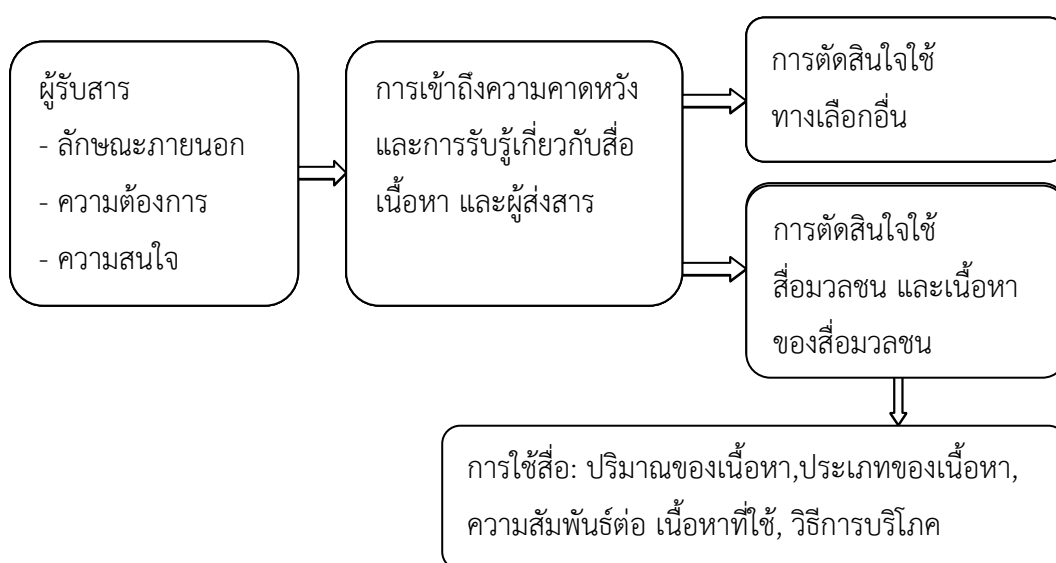
- ๑) ผู้รับสารจะเป็นผู้ทำการหาข่าวสารจากสื่อมวลชน เพื่อสนองความพึงพอใจ
- ๒) ผู้รับสารจะเป็นผู้เลือกสื่อจากสื่อทั้งหมดที่มีอยู่
- ๓) ผู้รับสารจะคำนึงถึง ความต้องการ ความสนใจ และมีความเกี่ยวข้องกับตน
- ๔) ผู้รับสารจะใช้สื่อตามความเคยชินเดิม

ทั้งนี้ “การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน” อาจมีความหมาย เช่นเดียวกับ “การเปิดรับสาร” ซึ่งเป็นเพียงการแสดงถึงอาการรับรู้ และอาจหมายถึงกระบวนการที่ค่อนข้างจะสลับซับซ้อนจากเนื้อหาที่ถูกบริโภคภายใต้สภาพเงื่อนไขอย่างหนึ่ง อันเป็นการทำหน้าที่บางประการ และยังเป็นกระบวนการที่ผูกพันอยู่กับความคาดหวังในอันที่จะได้รับการตอบสนอง

^{๑๘} ชาริณีย์ ชีระพร, "การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ต่อรายการ 'คุยเฟื่องเรื่องไอที' ทางสถานีวิทยุ อสมท. จังหวัดเชียงใหม่", หน้า ๘-๑๒.

๒.๔.๓ แนวคิด สเวน วินดาล์ (Sven Windahl, ๑๙๘๑)

กล่าวถึง การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน อาจพิจารณาได้ในแง่ของปริมาณของเนื้อหาที่ถูกใช้ ประเภทของเนื้อหาที่ใช้ประโยชน์ ความสัมพันธ์ต่อสื่อที่ใช้ และวิธีการใช้สื่อนั้น ๆ ในแบบจำลองการใช้ประโยชน์ และการได้รับการตอบสนอง การใช้สื่อมวลชนจะถูกกำหนดโดยความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ ดังแผนภาพ : แสดงถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อและตัวกำหนดต่าง ๆ

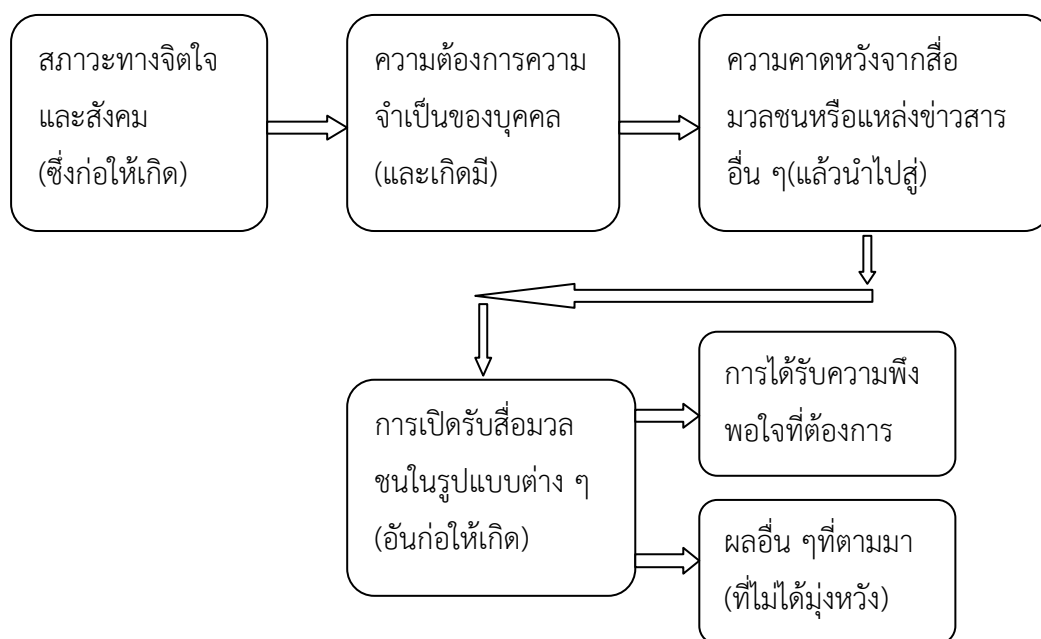
แผนภาพที่ ๒.๒ : แสดงถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อและตัวกำหนดต่าง ๆ

๒.๔.๔ แนวคิด แคทซ์ (Katz) บลูมเลอร์ (Blumler) และเกอร์วิทซ์ (Gurvitch)

แคทซ์ (Katz) บลูมเลอร์ (Blumler) และเกอร์วิทซ์ (Gurvitch) กล่าวถึง การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ คือการศึกษาผู้รับสารเกี่ยวกับ

- ๑) สภาวะทางสังคมและจิตใจซึ่งก่อให้เกิด
- ๒) ความต้องการความจำเป็นของบุคคลและเกิดมี
- ๓) ความคาดหวังจากสื่อ มวลชนหรือแหล่งข่าวสารอื่น ๆ แล้วนำไปสู่ การเปิดรับสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ อันก่อให้เกิดผลคือ
- ๔) การได้รับความพึงพอใจตามที่ต้องการและ
- ๕) ผลอื่น ๆ ที่ตามมาซึ่งอาจจะไม่ใช่ผลที่ตั้งเจตนาไว้ก็ได้

ดังแผนภาพ : แบบจำลององค์ประกอบของการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ

แผนภาพที่ ๒.๓ : แบบจำลององค์ประกอบของการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ

๒.๔.๕ ความพึงพอใจในการใช้ประโยชน์จากสื่อ เวนเนอร์ (Wenner, ๑๙๘๕ : ๑๗๕-๑๘๔) แสดงถึงความพึงพอใจในการใช้ประโยชน์ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

๑) การใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ทางด้านข้อมูล (Orientational Gratifications) หมายถึง ใช้เพื่ออ้างอิง และใช้เป็นแรงเสริมย้ำในความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม โดย มีรูปแบบของความต้องการ ที่แสดงออกมาเป็นการติดตามข่าวสาร ซึ่งการได้ข้อมูลมาจะช่วยให้การตัดสินใจ

๒) การใช้ข่าวสารเพื่อเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลเกี่ยวกับสังคม (Social Gratifications) หมายถึง การรับรู้ข่าวสารเข้ากับเครือข่ายส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคล เช่น การนำข้อมูลไปใช้ในการสนทนากับผู้อื่นเพื่อการชักจูงใจ เป็นต้น

๓) การใช้ประโยชน์ของข่าวสารเพื่อดำรงเอกลักษณ์ของบุคคล (Para-Social Gratifications) หมายถึง การอ้างอิงผ่านตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสื่อ หรือปรากฏในเนื้อหาของสื่อ เช่น การชื่นชม หรือยึดถือผู้ประกาศข่าวเป็นแบบอย่างในพฤติกรรม

๔) การใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการลดหรือผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ (Para-Orientation Gratifications) หมายถึง การปกป้องตัวเอง เช่น การใช้เวลาหมดไปด้วยการทำสิ่งที่เพลิดเพลิน สนุกสนาน หรือเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างอื่น

๒.๔.๖ แมคคอมบ์ และ เบคเกอร์ (McCombs and Becker, ๑๙๗๙: ๕๑-๕๒) กล่าวถึงแนวคิดโดยทั่วไปของบุคคล ที่มีการเปิดรับข่าวสาร หรือการเปิดรับสื่อ เพื่อตอบสนองความต้องการ การ ๔ ประการ คือ

- ๑) เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวเหตุการณ์รอบตัว จากการเปิดรับข่าวสาร ทำให้คนเป็นที่ทันเหตุการณ์
- ๒) เพื่อการตัดสินใจ ทำให้บุคคลสามารถกำหนดความเห็นของตนต่อสภาวะ หรือเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว เพื่อการตัดสินใจโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องชีวิตประจำวัน
- ๓) เพื่อพูดคุยสนทนา การนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่น
- ๔) เพื่อการมีส่วนร่วม ในเหตุการณ์ความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม^{๑๙}

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ หนังสือ

๑) กาญจนา แก้วเทพ ได้เขียนหนังสือ "วิทยุกระจายเสียงชุมชน (น่าจะ) เป็นกิจของสงฆ์" ได้สรุปแนวคิดที่ว่า พระสงฆ์ และวิทยุกระจายเสียงชุมชนต่างมีสถานภาพเป็น “ผู้ที่สื่อสารในพื้นที่สาธารณะ” ของชุมชนด้วยกันทั้งคู่ โดยที่ต่างฝ่ายอาจจะมีคุณลักษณะบางอย่างที่ร่วมกัน แต่ก็อาจมีบางคุณลักษณะที่แตกต่างกัน^{๒๐}

๒) เฉลิมศรี หุนเจริญ ได้เขียนหนังสือ "การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง" สรุปแนวคิดที่ว่า รายการวิทยุกระจายเสียงนั้นความมุ่งหมายก็เพื่อเสนอให้คนฟังได้รับทั้งความบันเทิง ความรู้ และข่าวสาร โดยผ่านสื่อคือวิทยุกระจายเสียง เป็นการเสนอให้ในลักษณะที่ผู้ฟังต้องเต็มใจรับฟังเอง ผู้เสนอจะบังคับผู้ฟังไม่ได้ เพราะผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงมีสิทธิที่จะไม่ฟัง คือ ปิดเครื่องรับ หรือเปลี่ยนไปฟังรายการอื่นทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งอื่นเมื่อใดก็ได้ ดังนั้นการที่จะทำให้มีคนสนใจฟังรายการที่ผลิต จึงต้องมีวิธีการที่จะทำให้รายการนั้นเป็นที่น่าสนใจ ให้ผู้ฟังต้องการที่จะฟังด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ วิธีการเสนอรายการต่อผู้ฟังมีส่วนสำคัญอยู่มาก ถึงแม้ว่าผู้ผลิต

^{๑๙} ธาริณี ธัมพะพร, "การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ต่อรายการ 'คุยเฟื่องเรื่องไอที' ทางสถานีวิทยุ อสมท. จังหวัดเชียงใหม่", หน้า ๘-๑๒.

^{๒๐} กาญจนา แก้วเทพ, วิทยุกระจายเสียงชุมชน (น่าจะ) เป็นกิจของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

รายการจะได้จัดทำทุกอย่างให้ดีสมบูรณ์ และน่าฟังเพียงใด หากขาดวิธีการนำเสนอที่ดีแล้วก็ไม่
สามารถทำให้รายการนั้นๆ เป็นที่น่าสนใจ หรือดึงดูดใจคนให้มาฟังรายการที่ดี และสมบูรณ์นั้นได้^{๒๑}

๓) บุญเกื้อ ควรหาเวช ได้เขียน "คู่มือการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง" สรุปแนวคิด
ได้ว่า ความสำเร็จของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงขึ้นอยู่กับความต้อง การฟังของผู้ฟังอย่างเดียว
เท่านั้น ผู้จัดจึงจำเป็นต้องรู้จักประเมินผลรายการ ซึ่งจำเป็นต้องทำเป็นประจำเป็นระยะ ๆ ไป^{๒๒}

๔) จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้เขียนหนังสือ สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ มีข้อคิดที่
น่าสนใจ คือ พุทธศาสนาได้เสนอเทคโนโลยี หรือวิธีการนำมาใช้ในการปรับปรุงชีวิตของบุคคลใน
สังคม ให้ดีขึ้นในหลายระดับ อาจจะเรียกว่า เป็นเทคโนโลยีทางนามธรรม (Software Technology)
ซึ่งรวมอยู่ในกลุ่มความคิด และทฤษฎีต่างๆ หรือวิธีการนำมาใช้ในการปรับปรุงชีวิตของบุคคลในสังคม
ให้ดีขึ้นในหลายระดับ ซึ่งเทคโนโลยีในพุทธศาสนาก็ คือ หลักคำสอนของพระพุทธองค์ และของพระ
สาวกนั่นเอง^{๒๓}

๕) เสถียรโกเศศ ได้เขียนหนังสือเรื่อง "การศึกษาเรื่องประเพณีไทย" สรุปแนวคิด
หลักการของศาสนามีคำสอนเป็นแก่น และมีการประพฤติปฏิบัติอันเป็นพิธีกรรมเป็นเปลือก และ
กระพี้จะต้องพิจารณาพิเคราะห์ว่า พิธีกรรมได้สะท้อนให้เห็นแนวความคิดอันสำคัญ พิธีกรรมทุกพิธี ย่อม
มีแนว ความคิดแฝงซ่อนอยู่ หากไม่สามารถวิเคราะห์เจาะลึกได้ ก็อาจจะมองว่าพิธีกรรมเป็น
สิ่งเหลวไหล ไม่เป็นประโยชน์แต่อย่างใด เป็นการสลัดที่ไม่สามารถเข้าใจลักษณะของวัฒนธรรมไทยได้
อย่างสมบูรณ์^{๒๔}

๒.๕.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ (Satisfaction) ได้มีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลาย
ความหมาย ดังนี้

^{๒๑}เฉลิมศรี หุนเจริญ, การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเทคนิคการเป็นผู้ประกาศและผู้ดำเนิน
รายการ, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๑), หน้า ๔๘๙.

^{๒๒}บุญเกื้อ ควรหาเวช, คู่มือการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงกระจายเสียง, (กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙.

^{๒๓}จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๓.

^{๒๔}เสถียรโกเศศ (นามแฝง), การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศาสนาภัณฑ์, ๒๕๑๔),
หน้า ๑๙๕

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า พึงพอใจ หมายถึง รัก ชอบใจ และพึงใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ

ดิเรก (2528) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ทักษะคติทางบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำของบุคคลที่มีต่องานในทางบวก ความสุขของบุคคลอันเกิดจากการปฏิบัติงานและได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ ทำให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้น มีความสุข ความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและมีกำลังใจ มีความผูกพันกับหน่วยงาน มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงานที่ทำ และสิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานส่งผลต่อถึงความก้าวหน้าและความสำเร็จขององค์กรอีกด้วย

วิรุฬ (2542) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะมีความคาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมาก และได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมี ความพึงพอใจมากแต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อยสอดคล้องกับ ฉัตรชัย (2535) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึงความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งหรือปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ความรู้สึกพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองหรือบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้น หากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง

กิตติมา (2529) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่างๆเมื่อได้รับการตอบสนอง

กาญจนา (2546) กล่าวว่า ความพึงพอใจของมนุษย์เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่าบุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและต้องมีสิ่งเร้าที่ตรงต่อความต้องการของบุคคล จึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นการสิ่งเร้าจึงเป็นแรงจูงใจของบุคคลนั้นให้เกิดความพึงพอใจในงานนั้น

นภารัตน์ (2544) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกทางบวกความรู้สึกทางลบและความสุขที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน โดยความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบ

เทพพนม และสวิง (2540) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นภาวะของความพึงใจหรือภาวะที่มีอารมณ์ในทางบวกที่เกิดขึ้น เนื่องจากการประเมินประสบการณ์ของคนๆหนึ่ง สิ่งที่เขาหายไประหว่างการเสนอให้กับสิ่งที่ได้รับจะเป็นรากฐานของการพอใจและไม่พอใจได้

สง่า (2540) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือเป็นความรู้สึกขั้นสุดท้ายที่ได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

จากการตรวจเอกสารข้างต้นสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีหรือทัศนคติที่ดีของบุคคล ซึ่งมักเกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น ตรงกันข้ามหากความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

Shelly อ้างโดย ประกายดาว (2536) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ ว่าความพึงพอใจเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกทางบวกและความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่นๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับความสุขสามารถทำให้เกิดความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อนและมีความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกในทางบวกอื่นๆ ขณะทิวชัย (2531) กล่าวว่า แนวคิดความพึงพอใจ มีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์ กล่าวคือ ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง ซึ่งมนุษย์ไม่ว่าอยู่ในที่ใดย่อมมีความต้องการขั้นพื้นฐานไม่ต่างกัน

พิทักษ์ (2538) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นปฏิกิริยาด้านความรู้สึกต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นที่แสดงผลออกมาในลักษณะของผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการประเมิน โดยบ่งบอกทิศทางของผลการประเมินว่าเป็นไปในลักษณะทิศทางบวกหรือทิศทางลบหรือไม่มีปฏิกิริยาคือเฉยๆ ต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระตุ้น

สุเทพ (2541) ได้สรุปว่า สิ่งจูงใจที่ใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ มีด้วยกัน 4 ประการ คือ

1. สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ (material inducement) ได้แก่ เงิน สิ่งของ หรือสภาวะทางกายที่ให้แก่ผู้ประกอบการต่างๆ
2. สภาพทางกายที่พึงปรารถนา (desirable physical condition) คือ สิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งอันก่อให้เกิดความสุขทางกาย
3. ผลประโยชน์ทางอุดมคติ (ideal benefaction) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่สนองความต้องการของบุคคล
4. ผลประโยชน์ทางสังคม (association attractiveness) หมายถึง ความสัมพันธ์ฉันท์มิตรกับผู้ร่วมกิจกรรม อันจะทำให้เกิดความผูกพัน ความพึงพอใจและสภาพการร่วมกัน อันเป็นความพึงพอใจของบุคคลในด้านสังคมหรือความมั่นคงในสังคม ซึ่งจะทำให้รู้สึกมีหลักประกันและความมั่นคงในการประกอบกิจกรรม

ขณะที่ ปรียากร (2535) ได้มีการสรุปว่า ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ใช้เป็นเครื่องมือบ่งชี้ถึงปัญหาที่เกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงานนั้นมี 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยด้านบุคคล (personal factors) หมายถึง คุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงาน ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน เพศ จำนวนสมาชิกในความรับผิดชอบ อายุ เวลาในการทำงาน การศึกษา เงินเดือน ความสนใจ เป็นต้น
2. ปัจจัยด้านงาน (factor in the Job) ได้แก่ ลักษณะของงาน ทักษะในการทำงาน ฐานะทางวิชาชีพ ขนาดของหน่วยงาน ความห่างไกลของบ้านและที่ทำงาน สภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น
3. ปัจจัยด้านการจัดการ (factors controllable by management) ได้แก่ ความมั่นคงในงานรายรับ ผลประโยชน์ โอกาสก้าวหน้า อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ สภาพการทำงาน เพื่อนร่วมงาน ความรับผิดชอบ การสื่อสารกับผู้บังคับบัญชา ความศรัทธาในตัวผู้บริหาร การนิเทศงาน เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

Kotler and Armstrong (2002) รายงานว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นต้องมีสิ่งจูงใจ (motive) หรือแรงขับเคลื่อน (drive) เป็นความต้องการที่กดดันจนมากพอที่จะจูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งความต้องการของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ความต้องการบางอย่างเป็นความต้องการทางชีววิทยา(biological) เกิดขึ้นจากสภาวะตึงเครียด เช่น ความหิวกระหายหรือความลำบากบางอย่าง เป็นความต้องการทางจิตวิทยา (psychological) เกิดจากความต้องการการยอมรับ (recognition) การยกย่อง (esteem) หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (belonging) ความต้องการส่วนใหญ่อาจไม่มากพอที่จะจูงใจให้บุคคลกระทำในช่วงเวลานั้น ความต้องการกลายเป็นสิ่งจูงใจ เมื่อได้รับการกระตุ้นอย่างเพียงพอจนเกิดความตึงเครียด โดยทฤษฎีที่ได้รับค่านิยมมากที่สุด มี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ และทฤษฎีของซิกมันด์ ฟรอยด์

1. ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's theory motivation)

อับราฮัม มาสโลว์ (A.H.Maslow) ค้นหาวีธีที่จะอธิบายว่าทำไมคนจึงถูกผลักดันโดยความต้องการบางอย่าง ณ เวลาหนึ่ง ทำไมคนหนึ่งจึงทุ่มเทเวลาและพลังงานอย่างมากเพื่อให้ได้มาซึ่งความปลอดภัยของตนเองแต่อีกคนหนึ่งกลับทำสิ่งเหล่านั้น เพื่อให้ได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น คำตอบของมาสโลว์ คือ ความต้องการของมนุษย์จะถูกเรียงตามลำดับจากสิ่งที่กดดันมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด ทฤษฎีของมาสโลว์ได้จัดลำดับความต้องการตามความสำคัญ คือ

- 1.1 ความต้องการทางกาย (physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐาน คือ อาหาร ที่พัก อากาศ ยารักษาโรค
- 1.2 ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) เป็นความต้องการที่เหนือกว่า ความต้องการเพื่อความอยู่รอด เป็นความต้องการในด้านความปลอดภัยจากอันตราย
- 1.3 ความต้องการทางสังคม (social needs) เป็นการต้องการการยอมรับจากเพื่อน

1.4 ความต้องการการยกย่อง (esteem needs) เป็นความต้องการการยกย่องส่วนตัว ความนับถือและสถานะทางสังคม

1.5 ความต้องการให้ตนประสบความสำเร็จ (self – actualization needs) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล ความต้องการทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ

บุคคลพยายามที่สร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับแรกก่อน เมื่อความต้องการนั้นได้รับความพึงพอใจ ความต้องการนั้นก็จะหมดลงและเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลพยายามสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดลำดับต่อไป ตัวอย่าง เช่น คนที่อดอยาก (ความต้องการทางกาย) จะไม่สนใจต่องานศิลปะชั้นล่าสุด (ความต้องการสูงสุด) หรือไม่ต้องการยกย่องจากผู้อื่น หรือไม่ต้องการแม้แต่อากาศที่บริสุทธิ์ (ความปลอดภัย) แต่เมื่อความต้องการแต่ละขั้นได้รับความพึงพอใจแล้วก็จะมีความต้องการในขั้นลำดับต่อไป

2. ทฤษฎีแรงจูงใจของฟรอยด์

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (S. M. Freud) ตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลมักไม่รู้ตัวมากนักว่าพลังทางจิตวิทยามีส่วนช่วยสร้างให้เกิดพฤติกรรม ฟรอยด์พบว่าบุคคลเพิ่มและควบคุมสิ่งเร้าหลายอย่าง สิ่งเร้าเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมอย่างสิ้นเชิง บุคคลจึงมีความฝัน พูดคำที่ไม่ตั้งใจพูด มีอารมณ์อยู่เหนือเหตุผลและมีพฤติกรรมหลอกหลอนหรือเกิดอาการวิตกกังวลอย่างมาก

ขณะที่ ชาริณี (2535) ได้เสนอทฤษฎีการแสวงหาความพึงพอใจไว้ว่า บุคคลพอใจจะกระทำสิ่งใดๆ ที่ให้มีความสุขและจะหลีกเลี่ยงไม่กระทำในสิ่งที่เขาจะได้รับความทุกข์หรือความยากลำบาก โดยอาจแบ่งประเภทความพอใจกรณีนี้ได้ 3 ประเภท คือ

1. ความพอใจด้านจิตวิทยา (psychological hedonism) เป็นทรศณะของความพึงพอใจว่ามนุษย์โดยธรรมชาติจะมีความแสวงหาความสุขส่วนตัวหรือหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ใดๆ

1. ความพอใจเกี่ยวกับตนเอง (egoistic hedonism) เป็นทรศณะของความพอใจว่ามนุษย์จะพยายามแสวงหาความสุขส่วนตัว แต่ไม่จำเป็นว่าการแสวงหาความสุขต้องเป็นธรรมชาติของมนุษย์เสมอไป

1. ความพอใจเกี่ยวกับจริยธรรม (ethical hedonism) ทรศณะนี้ถือว่ามนุษย์แสวงหาความสุขเพื่อผลประโยชน์ของมวลมนุษย์หรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ผู้หนึ่งด้วย

๒.๕.๓ วิทยานิพนธ์

๑) พระราชบัญญัติฯ (ชยวิโส/ไชยวงศ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะกรณี การแสดงผู้

ดำเนินรายการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนในวันธัมมัสสวนะ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๙ – ๒๕๔๒.” ได้สรุปหลักการว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ใช้อุปกรณ์ การสื่อสารใกล้ตัวแสดงธรรมสั่งสอนประชาชนไปตามคามนิคมน้อยใหญ่ ใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ปัจจุบันมีอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ วิद्यุกระจายเสียงที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ ก็เป็นช่องทางหนึ่งที่จะใช้สื่อสารหลักธรรม เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ฟังให้ละความชั่ว ตั้งอยู่ในความดี และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นไปตามสภาพเหตุการณ์ในขณะนั้น ทรงมีรูปแบบการพูดเพื่อสื่อสารธรรมได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง จูงใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา เกิดความกล้ากล้าหาญว่าจริง สิ่งสำคัญที่เป็นเหตุจูงใจให้การเผยแพร่ธรรมเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเต็มที่ เพราะคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า^{๒๕}

๒) พระปลัดสุบิน วชิรปญโญ (สิงห์ทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมของผู้ฟังรายการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกองพลทหารม้าที่ ๒ : รายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” สรุปแนวคิดที่ว่า อดีตวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดกระทั่งตาย มีความผูกพันกับวัด และพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย แต่เมื่อความเจริญทางวัตถุมากขึ้นทำให้บทบาทของพระสงฆ์กับชาวบ้านต่างก็เหินห่างมากขึ้น เมื่อห่างวัด ห่างพระสงฆ์ ก็เท่ากับเหินห่างจากพระธรรมหรือธรรมะ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับธรรมะ ไม่มีธรรมะเป็นหลักนำใจ และความประพฤติดังกาย เป็นผลทำให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย สื่อวิทยุกระจายเสียงกระจายเสียงเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์เผยแผ่หลักพุทธธรรมไปสู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง^{๒๖}

๓) พรพิมล ก่อวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการประชาสัมพันธ์ตามแนวพุทธกับหลักการประชาสัมพันธ์สมัยใหม่” สรุปแนวคิดที่ว่า การประชาสัมพันธ์เป็นทั้งศาสตร์ และศิลปะในการจัดการสื่อสารระหว่างองค์กร และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และรักษาไว้ซึ่งภาพลักษณ์อันดีขององค์กร ซึ่งการจะอาศัยภาพลักษณ์อันดีให้อยู่อย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันประกอบด้วยหลักธรรมเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์^{๒๗}

^{๒๕} พระราชปัญญาภรณ์ (ชยวิโส/ไชยวงศ์), "ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี การแสดงผู้ดำเนินรายการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนในวันธัมมัสสวนะ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๙ – ๒๕๔๒", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๘.

^{๒๖} พระปลัดสุบิน วชิรปญโญ (สิงห์ทอง), "การศึกษาพฤติกรรมของผู้ฟังรายการธรรมจากสถานีวิทยุกองพลทหารม้าที่ ๒ : รายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๒๗} นางสาวพรพิมล ก่อวงศ์, "หลักการประชาสัมพันธ์ตามแนวพุทธกับหลักการประชาสัมพันธ์สมัยใหม่", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

๔) พระมหานรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวท” สรุปแนวคิดที่ว่า พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากก็ด้วยพุทธวิธีการสอนขององค์พระศาสดา ตลอดจนพระสาวกที่ได้เสียสละ แยกย้ายไปเผยแผ่พุทธธรรมตามหมู่บ้านและชุมชนต่างๆ จนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเปลี่ยนมานับถือ และปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว งานเผยแผ่พุทธธรรมเป็นงานหลักเป็นหัวใจที่ทำให้พุทธศาสนารุ่งเรือง เป็นงานที่พระบรมศาสดาดำริ และทรงสั่งสอนแม่ลูกมหายใจสุดท้าย^{๒๘}

๕) พระศรีอาริยะ ปิยสีโล (สิงห์คำ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหาร และรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนของสถานวิทยุกระจายเสียงชุมชนวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม” สรุปแนวคิดที่ว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากสื่อหนึ่ง การนำเสนอรายการสามารถทำได้รวดเร็ว เข้าถึงประชาชน เป็นสื่อที่มีราคาถูก ทำให้บุคคลทุกอาชีพ และทุกสถานะทางเศรษฐกิจสามารถมีไว้ครอบครอง และนำติดตัวไปเปิดรับฟังได้ตลอดเวลา และทุกสถานที่ เป็นสื่อที่มีพลังในการนำเสนอข่าวสารความรู้ พุทธธรรมคำสอนเป็นหลักใจให้คนฟังได้ดำเนินชีวิตไม่หลงทิศผิดทาง^{๒๙}

๖) พระมหาสายเพชร วชิรเวที (หงษ์แพงจิตร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนาคเสนเถระ” สรุปแนวคิดที่ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนาคเสนเถระ ทำให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของนักเผยแผ่ที่ดี ที่ต้องมีทั้งปัญญาความรู้ในสิ่งที่ควรรู้ สามารถนำมาใช้ในการเผยแผ่เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และผู้เผยแผ่ต้องมีวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส จึงจะทำให้ผู้ฟังมีศรัทธา และนำไปปฏิบัติตามความเข้าใจได้เป็นอย่างดี^{๓๐}

๗) พระมหาสนั่น อุตตมเสฏฐโฐ (ประเสริฐ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษากรณี พระธรรมทูตอำเภอสถิต จังหวัดชัยภูมิ” สรุปแนวคิดที่ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็คือ การสื่อสารธรรมให้คนได้เข้าถึงธรรมะ ความจริงแล้วพระพุทธศาสนาก็มี

^{๒๘}พระมหานรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา), "ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวท", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๙.

^{๒๙}พระศรีอาริยะ ปิยสีโล (สิงห์คำ), "การบริหารและรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสม ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนของวิทยุกระจายเสียงชุมชน วัดสามพราน จังหวัดนครปฐม", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๓๐}พระมหาสายเพชร วชิรเวที (หงษ์แพงจิตร) "การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาของพระนาคเสนเถระ", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

หลักการ และรูปแบบการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็ควรจะต้องรู้ถึงหลักการสื่อสารแบบปัจจุบันที่มีแนวความคิดแบบตะวันตกด้วย เพราะโลกได้เปลี่ยนไปมาก กระแสวัฒนธรรมตะวันตกมีอิทธิพลต่อชาวโลกมาก ควรได้มีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ อันเป็นเหตุให้เขาได้ประพฤติปฏิบัติตาม^{๓๑}

๘) สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดกิจกรรมธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.๙” สรุปแนวคิดที่ว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีเผยแผ่เชิงรุก โดยเสด็จไปแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับชั้นด้วยพระองค์เอง โดยทรงใช้พุทธวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ จนทำให้พุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป หลังพุทธกาลการเผยแผ่ธรรมะโดดเด่นที่สุดในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงส่งพระสมณทูต ๙ สายไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่าง ๆ ในสมัยปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุก ในรูปแบบการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนของพระสงฆ์ และคฤหัสถ์ ในการจัดการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น เบญจศีล เบญจธรรม พรหมวิหาร ๔ ขรവാสนธรรม ๔ ทิศ ๖ และอบายมุข ๖ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน^{๓๒}

๙) พระวุฒิกรณ์ วุฑฒิกรโณ (พรหมพิมพ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิค และวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต) สรุปแนวคิดที่ว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมณี มีจุดเด่น คือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรม เป็นลำดับขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรม ที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเด็น คือ เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม เนื้อหาประเภทบูรณาการ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื้อหาประเภทผู้ดำเนินรายการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน เนื้อหาประเภทวิชาการ^{๓๓}

๑๐) พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี (โอฐฐุ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺธ)” สรุปแนวคิดที่ว่า หลวงพ่อคุณท่านเป็น

^{๓๑}พระมหาสนั่น อุตตมเสฏฺฐ (ประเสริฐ), "กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษากรณี พระธรรมทูต อำเภอสกลิด จังหวัดชัยภูมิ", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ก.

^{๓๒}สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี, "การเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ : ศึกษา เฉพาะกรณีการจัดกิจกรรมธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.๙", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๓๓}พระวุฒิกรณ์ วุฑฒิกรโณ (พรหมพิมพ์), "ศึกษาเทคนิค และวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต)", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ก.

พระที่ประชาชนศรัทธาเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ท่านประสบความสำเร็จในการสื่อสาร จะเป็นการสนทนา หรือตอบปัญหา หรือว่าการใช้สื่อสัญลักษณ์ คือ การเคาะหัว แทนการประพรมน้ำพุทมนต์ และวัตถุมงคล การฝังตะกรุด จะมีคนทุกระดับไปหาท่านมิได้ขาด โดยเฉพาะนักข่าว หรือสื่อมวลชน จะติดตามนำเสนอข่าวของท่านอยู่เสมอ ไม่ว่าท่านจะพูดอะไรคำ พูดนั้นมักเป็นข่าวที่น่าสนใจ^{๓๔}

๑๑) บุญยัง ศรีสมพงษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทในการสอนธรรม ของ อนุศาสนาจารย์กองทัพบก” สรุปแนวคิด ว่า วิธีการสอนธรรมของอนุศาสนาจารย์กองทัพบกได้ยึดหลักการสอน ๔ แบบ คือ การอบรมศีลธรรม การสอนเชิงวิชาการ การสนทนาธรรม และการตั้งปัญหาถาม อย่างไรก็ตาม อนุศาสนาจารย์ก็ได้ใช้หลักการสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า ๔ ส. เข้าประกอบด้วย คือ สันติสนทนาสนทนแจ่มแจ้ง สมาทปนาสอนจับใจ สมุตเตชนาสอนให้กล้าหาญ และสัมปหังสนาสอนให้รู้แจ้ง^{๓๕}

๑๒) สกลวัฒน์ เศรษฐตันกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเกษตร ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” สรุปแนวคิด ว่า บุคลากรหรือกลุ่มคนเป็นปัจจัยส่งผลต่อการทำงานของวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการ ผู้จัดการรายการ และชาวบ้านทั่วไปหรือผู้ฟัง ทุนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนฯ สามารถดำเนินต่อไปได้ ประกอบด้วยทุนที่เป็นเงิน และทุนที่เป็นเครื่องมืออุปกรณ์ และการดำเนินงานมีปัจจัยที่สำคัญคือ การจัดการรายการ การกำหนดเป้าหมายของวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนฯ และการวางแผนการดำเนินงานของวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชน^{๓๖}

^{๓๔}พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสฺสี (โอฐฐุ), "ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓, หน้า ก.

^{๓๕}บุญยัง ศรีสมพงษ์, "การศึกษาบทบาทในการสอนธรรม ของอนุศาสนาจารย์กองทัพบก" **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ก.

^{๓๖}สกลวัฒน์ เศรษฐตันกุล, "การบริหารจัดการวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเกษตร ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน", **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ง.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี หลักการ เอกสารและการวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือในการวิจัยเป็นตัวแปรต้น (Independent Variable) และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ เน้นตัวแปรตาม (Dependent Variable)

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

